

Wyrok z dnia 21 stycznia 2003 r.

I PK 21/02

Stwierdzenie przez sąd pracy, że roszczenia nie podlegają rozpoznaniu w postępowaniu odrębnym w sprawach z zakresu prawa pracy, nie uzasadnia oddalenia powództwa, lecz nakazuje przekazanie sprawy do rozpoznania w postępowaniu procesowym „zwykłym”.

Przewodniczący SSN Herbert Szurgacz, Sędziowie SN: Beata Gudowska (sprawozdawca), Roman Kuczyński.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 21 stycznia 2003 r. sprawy z powództwa Zofii W. przeciwko Biuru Podróży „U.” w W. - Jana M. o wynagrodzenie i inne roszczenia, na skutek kasacji powódki od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 lipca 2001 r. [...]

1. u c h y l i ł zaskarżony wyrok w części uwzględniającej apelację pozwanego co do roszczeń powódki o zapłatę kwot 6.800 zł tytułem zwrotu kosztów materiałów budowlanych oraz 3.162 zł tytułem zwrotu kosztów paliwa i narzędzi, zasądzonych wyrokiem Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 15 grudnia 2000 r. i w tym zakresie przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego,

2. w pozostałym zakresie kasację oddalił.

U z a s a d n i e n i e

Zofia W. domagała się od Jana M., właściciela Biura Podróży „U.” w W. zapłaty kwoty 8.100 zł tytułem wynagrodzenia za cztery i pół miesiąca pracy oraz 6.800 zł jako zwrotu udzielonej mu pożyczki. Ostatecznie, po zmianach powództwa i przekazaniu roszczenia cywilnego właściwemu sądowi, Sąd Okręgowy w Warszawie wyrokiem z dnia 15 grudnia 2000 r. zasądził od pozwanego na jej rzecz kwotę 7.653 zł tytułem wynagrodzenia za pracę w okresie od dnia 15 maja do dnia 30 września

1997 r., kwotę 6.800 zł tytułem zwrotu kosztów za materiały budowlane, kwotę 3.162 zł tytułem zwrotu kosztów paliwa i narzędzi, kwotę 1.112. zł tytułem kosztów wyżywienia własnego oraz kwotę 2.008 zł tytułem kosztów wyżywienia młodzieży i personelu - wszystkie z ustawowymi odsetkami od dnia 26 stycznia 1998 r.

Sąd oddalił powództwo o wypłacenie diet i umorzył postępowanie w części dotyczącej zwrotu kosztów zakwaterowania. Sąd pierwszej instancji ustalił, że między powódką a właścicielem Biura Podróży „U.” została w dniu 14 maja 1997 r. zawarta umowa o pracę na czas określony, do dnia 30 września 1997 r. Powódka miała świadczyć pracę w Centrum Rozrywki Wakacyjnej w S. jako kierownik gastronomii za miesięcznym wynagrodzeniem w kwocie brutto 1.800 zł. Pozwany zobowiązał się do zakwaterowania jej w miejscu świadczenia pracy oraz do pokrycia kosztów jednego posiłku dziennie. Powódka świadczyła pracę od dnia ustanowionego w umowie do dnia 15 lipca 1997 r., do dnia likwidacji działalności przez pracodawcę. Podczas świadczenia pracy, na prośbę pracodawcy, powódka ponosiła koszty materiałów budowlanych niezbędnych do budowy Centrum Rozrywki oraz opłacała paliwo i zakupy narzędzi. Ponadto poniosła koszty wyżywienia własnego i młodzieży pomagającej przy budowie. Mimo zobowiązania, powód tytułem wynagrodzenia i zwrotu wydatków wpłacił powódce w toku procesu tylko 447 zł.

Na skutek apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie wyrokiem z dnia 11 lipca 2001 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo co do kwot 6.800 zł, 3.162 zł, 1.112. zł i 2.008 zł, a w pozostałym zakresie apelację oddalił. Sąd drugiej instancji odmiennie ocenił materiał dowodowy zebrany w sprawie, podnosząc, że roszczenia o te kwoty nie zostały przez powódkę dostatecznie sprecyzowane ani udowodnione. Wydatki objęte tymi kwotami Sąd określił jako roszczenia nie wynikające z umowy o pracę, lecz mające charakter cywilny, „których powódka może dochodzić w drodze powództwa cywilnego”.

W kasacji powódki, opartej na podstawie naruszenia przepisów postępowania - art. 386 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. i art. 13 ust. 1 k.p.c. w związku z art. 476 § 1 pkt 1 oraz art. 200 k.p.c. - jej pełnomocnik zarzucił przede wszystkim, że Sąd Apelacyjny, przy założeniu, iż oddalone roszczenia nie pozostają w związku z umową o pracę, rozpoznał je w niewłaściwym trybie, równocześnie twierdząc, że mogą być - mimo to - dochodzone w trybie właściwym. Przy ich oddaleniu natomiast dokonał odmiennych ustaleń od poczynionych przez Sąd pierwszej instancji, z naru-

szeniem art. 382 k.p.c., zdaniem skarżącej, dowolnie i pobieżnie oceniwszy materiał dowodowy zebrany przez ten Sąd.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznanie kasacji wymaga odpowiedzi na pytanie, czy sformułowane przez powódkę żądanie w sensie ogólnym mieści się w ramach stosunku pracy i może być wywiedzione z praw objętych treścią zawartej przez nią umowy lub treścią stosunku pracy. Chodzi o to, czy Sąd Apelacyjny miał rację, kwalifikując wszystkie (poza roszczeniem o wynagrodzenie) roszczenia powódki jako niezwiązane ze stosunkiem pracy. Rozstrzygnięcie tej kwestii dotyka nie tylko podniesionego w kasacji zagadnienia konkurencji postępowań odrębnych, lecz także powagi rzeczy osądzonej wyroku wydanego przez sąd pracy i jej skutków dla dochodzenia roszczeń w procesie cywilnym „zwykłym”, na którego drogę kierował powódkę Sąd Apelacyjny. Kolejne zagadnienie wynika z pytania, czy roszczenie takie zasługuje na uwzględnienie ze względu na stan faktyczny sprawy i jego ocenę dokonaną przez Sąd drugiej instancji.

Zgodnie z art. 476 § 1 pkt 1 k.p.c., sprawy z zakresu prawa pracy - rozpoznawane, stosownie do art. 459 k.p.c., według przepisów postępowania zawartych w dziale III tytułu VII księgi pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego, regulujących postępowania odrębne - obejmują roszczenia ze stosunku pracy oraz roszczenia z nim związane. Sprawami ze stosunku pracy są sprawy, w których podstawą dochodzonego roszczenia jest niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania wynikającego z umowy o pracę lub z przepisów prawa pracy, w tym również z ponadzakładowego układu zbiorowego lub regulacji zakładowych. Sprawami związanymi ze stosunkiem pracy są natomiast sprawy, w których podstawa prawna wynika nie z bezpośredniej realizacji praw i obowiązków stron stosunku pracy, lecz z innych ustawowych lub umownych obowiązków zakładu pracy wobec pracownika. W ocenie Sądu Najwyższego, żądania zgłaszane przez powódkę nie mogą być traktowane z tego punktu widzenia jednolicie. Inaczej należy kwalifikować te, które dotyczą wynagrodzenia i zwrotu kosztów wyżywienia, oczywiście związanych z realizacją jej pracowniczych obowiązków w miejscu świadczenia pracy poza siedzibą pracodawcy i mieszczących się w ramach stosunku pracy w ujęciu art. 476 k.p.c., co do których Sąd drugiej instancji nie miał podstaw do zastosowania art. 464 § 1 k.p.c., a inaczej dochodzone przez powódkę koszty poniesione na budowę i organizację jej przyszłe-

go miejsca pracy, jak też pokrywania wydatków na wyżywienie młodzieży pomocnej przy budowie.

Sprawy zainicjowane zgłoszonymi przez powódkę roszczeniami o zwrot wydatków na materiały budowlane, paliwo i narzędzia nie mogą być zakwalifikowane jako sprawy przewidziane w art. 476 pkt 1 k.p.c. Należy zważyć, że łącząca strony umowa o pracę nie przenosiła na powódkę należącego do pracodawcy obowiązku ponoszenia dochodzonych kosztów. Obowiązków takich nie przewidują również przepisy prawa pracy, nakazujące pracownikowi wykonywanie pracy sumiennie i starannie oraz stosowanie się do poleceń przełożonych, które dotyczą pracy, nie-sprzecznych z przepisami prawa lub umową o pracę (art. 100 k.p.). Tak więc roszczenia o zwrot dochodzonych kwot nie mogą być uznane za roszczenia ze stosunku pracy. Roszczeń tych nie można także potraktować jako związanych ze stosunkiem pracy. Wprawdzie nie jest wykluczone stanowisko, że zasadnicze znaczenie dla takich roszczeń, przesądzające o ich związku ze stosunkiem pracy, ma element przedmiotowy, tj. relacja zachodząca między pracownikiem i pracodawcą, oraz że każdy spór między stronami stosunku pracy jest dochodzeniem roszczeń związanych ze stosunkiem pracy, to jednak pogląd ten należy odrzucić, pomija on bowiem przesłankę przedmiotową i nie uwzględnia tego, że między zgłoszonym roszczeniem a treścią stosunku łączącego te strony nie zachodzi żadne powiązanie; powstają jedynie „przy okazji” istnienia stosunku pracy, bez łączności z tym stosunkiem, co oznacza, że roszczenia takie mogłyby powstać bez względu na istniejący stosunek pracy (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1978 r., I PZP 36/78, OSPiKA 1979 nr 6, poz. 101, z dnia 5 sierpnia 1986 r., III PZP 48/86, OSNCP 1987 nr 7, poz. 9, z dnia 17 lipca 1987 r., III PZP 27/87, OSNCP 1998 nr 10, poz. 140 oraz z dnia 3 lutego 1989 r., III PZP 54/88, OSNCP 1990 nr 2-3, poz. 39).

Z oczywistych względów roszczenia powódki nie mogą być również uznane za należące do roszczeń, o których mowa w art. 476 § 1 pkt 2 i 3 k.p.c. W tej sytuacji, zważywszy na bezumowne źródło roszczeń powódki, brak zobowiązania jej do świadczeń dokonywanych przy okazji wykonywania obowiązków nałożonych umową o pracę, a także brak innej podstawy prawnej, należy potraktować je jako roszczenia mogące wynikać z bezpodstawnego wzbogacenia (por. wyrok Sądu Najwyższego z 29 stycznia 1975 r., III PRN 67/74, OSNCP 1975 nr 7-8, poz. 123). Należy przy tym wyraźnie podkreślić, że roszczenia te różnią się od roszczeń o zwrot kosztów zakupu na rachunek pracownika i używania własnych narzędzi czy odzieży roboczej, czyli

tw. pracowniczych roszczeń kompensacyjnych, powstających w toku wykonywania podstawowych obowiązków pracowniczych i w związku ze świadczeniem pracy (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 13 marca 1959 r., 3 CR 18/59, OSPiKA 1960 nr 5, poz. 117 i z dnia 29 stycznia 1975 r., II PRN 67/74, OSNCP 1975 nr 7-8, poz. 123).

W tym stanie rzeczy uzasadniony jest wniosek, że sprawa wszczęta przez powódkę w omawianym zakresie nie należy do spraw rozpoznawanych w postępowaniu przewidzianym dla spraw z zakresu prawa pracy. Zgodnie jednak z utrwalonym orzecznictwem, rozpoznanie w pierwszej instancji sprawy z zakresu prawa cywilnego przez sąd pracy w postępowaniu odrębnym przewidzianym dla spraw z zakresu prawa pracy (lub odwrotnie) nie powoduje nieważności postępowania, chyba że pogwałcone zostały przepisy, z których naruszeniem ustawa wiąże skutek nieważności; nie jest ono też samo przez się uchybieniem procesowym mającym wpływ na wynik sprawy, chyba że naruszone zostały takie przepisy, których pogwałcenie miało wpływ na wynik sprawy (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 października 1986 r., III PZP 57/86, OSNCP 1987 nr 10, poz. 152 oraz z dnia 24 listopada 1993 r., II PZP 3/93, OSP 1994 nr 10, poz. 192). Skarżąca zresztą nie oparła kasacji na podstawie naruszeń tych przepisów postępowania, lecz trafnie podniosła brak konsekwencji Sądu Apelacyjnego, który przy zakwalifikowaniu tych roszczeń powódki jako cywilnoprawne w znaczeniu ścisłym i z tego powodu - nie odnosząc się do nich merytorycznie w uzasadnieniu wyroku - objął je orzeczeniem oddalającym, przy zmianie wyroku Sądu pierwszej instancji. Oczywiście jest, że wyrok w odniesieniu do tych roszczeń ma powagę rzeczy osądzonej, co przekreśla możliwość dochodzenia ich w drodze wskazanej przez Sąd Apelacyjny.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok w części uwzględniającej apelację pozwanego co do roszczeń o zapłatę kwot 6.800 zł i 3.162 zł, obejmujących dochodzone wydatki na materiały budowlane, paliwo i narzędzia (art. 393¹³ k.p.c.).

W pozostałym zakresie kasacja jest bezzasadna. Sąd drugiej instancji odniósł się merytorycznie do dwu roszczeń powódki: związanego ze stosunkiem pracy roszczenia o zwrot wydatków na własne wyżywienie w miejscu świadczenia pracy oraz nie wynikającego ze stosunku pracy roszczenia o zwrot wydatków na wyżywienie młodzieży i personelu pomocnych przy budowie Centrum Rozrywki Wakacyjnej, a następnie trafnie - co do obydwu - stwierdził, że nie zostały udowodnione. Powódka

zresztą nie przedstawiła żadnych dowodów pokrycia tych kosztów nie tylko w postaci dokumentów, lecz nawet przyznała, że nikt faktu ich pokrycia nie może potwierdzić [...].

W tym zakresie kasacja została zatem oddalona (art. 393¹² k.p.c.).

=====